

วิวัฒนาการวรรณกรรมจีนในภาษาไทย

ตั้งแต่ พ.ศ.2411–2475 (ตอนที่ 1)

วินัย สุกใส¹

บทนำ

แต่เดิมนักจะเข้าใจและยอมรับกันโดยทั่วไปว่าวรรณกรรมจีนที่แปลเป็นภาษาไทยเป็นหนังสือประเภท“พงศาวดาร” ดังเช่นในต้นเรื่องชองกั๋งได้กล่าวถึงเรื่องชองกั๋งที่นำมาแปลเป็นไทยว่า “ฯพณฯ ที่สมุทกลาโหม มีพระประสาตสั่งให้แปลพงศาวดารมีตอนหนึ่งชื่อ ‘จูยฮือ’ คือชองกั๋งออกเป็นคำไทย”² หรือในคำนำหนังสือชุดพงศาวดารจีนของกรมศิลปากรว่า

ชุดพงศาวดารจีนซึ่งจัดพิมพ์เป็นชุดที่ 20 นี้ คณะกรรมการได้มีมติให้จัดพิมพ์เฉพาะเรื่องที่นับเนื่องเป็น ‘พงศาวดารจีน’ จริงๆ เสียก่อน ส่วนเรื่องอื่นๆ ที่จัดว่าเป็น ‘เกร็ด’ พงศาวดารบ้าง หรือที่แต่งเป็นแบบนวนิยายบ้าง ให้จัดพิมพ์ต่อภายหลัง³

ความเข้าใจเช่นนี้อาจเนื่องมาจากเนื้อเรื่องวรรณกรรมจีนที่แปลออกเป็นภาษาไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 เป็นต้นมาทุกเรื่องจะเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ยุคสมัยต่างๆ ทั้งสิ้น ความเข้าใจของผู้แปลหรือผู้อ่านรายการแปลตลอดจนผู้อ่านทั่วไป จึงมักเข้าใจว่าเป็นพงศาวดาร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนิยายอิงพงศาวดารจีนเหล่านี้มีรูปแบบการเขียนเป็น “ร้อยแก้ว” อันเป็นรูปแบบการเขียนที่เดิมไทยเราใช้เฉพาะในงานประเภทตำราตำนาน พงศาวดารและศาสนา และมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เช่นเดียวกับพงศาวดารไทย อีกทั้งผู้แปลก็ไม่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับที่มาของต้นฉบับ กล่าวคือ ไม่มีการ

¹ วินัย สุกใส วิทยฐานะครูชำนาญการ โรงเรียนตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง

Winai Suksai, Teacher, Tamod School, Phattalung Province, Thailand

² สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์.2514. ชองกั๋ง. หน้า 1

³ คณะกรรมการดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือชุดภาษาไทย องค์การคำของคุรุสภา, 2514, ขยงจัก เล่ม 1, หน้า ก.

ระบุอย่างแน่ชัดว่าแต่ละเรื่องที่แปลนั้นแปลมาจากการเขียนเรื่องใดในภาษาจีน และเรื่องเหล่านั้นเป็นพงศาวดารจริงๆ หรือเป็นเรื่องแต่งอิงพงศาวดาร จะอย่างไรก็ตามก็มีความเป็นไปได้ว่าส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่แปลจากการเขียนประเภท “นวนิยายอิงประวัติศาสตร์” มากกว่าที่จะแปลจากพงศาวดารจริงๆ โดยสังเกตได้จากรูปแบบซึ่งโดยทั่วไปจะมีลักษณะเป็นบันทึกดีมากกว่าที่จะเป็นหนังสือบันทึกประวัติศาสตร์หรือพงศาวดาร

1. วรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์จีน : ที่มาของเรื่องจีนแปลในประเทศไทย

หนังสือบันทึกประวัติศาสตร์หรือ “พงศาวดาร” ที่ถือว่าเป็นผลงานสำคัญของปราชญ์จีนนับแต่โบราณถึงสมัยราชวงศ์ชิง คือ หนังสือชุดที่ชื่อ เอ้อร์ชีจือซู่จื่อ (Erh Shih Szu Shih) ซึ่งเป็นหนังสือบันทึกเรื่องราวของบุคคลในประวัติศาสตร์ มีทั้งสิ้น 24 ตอน แต่ละตอนประกอบด้วยเรื่องราวของบุคคลสำคัญๆ แบ่งออกเป็นเล่มๆ โดยแต่ละตอนจะมีจำนวนเล่มไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับจำนวนบุคคลและเรื่องราวของบุคคลแต่ละคนที่บันทึกไว้ ตอนแรกของหนังสือประวัติศาสตร์ชุดนี้เขียนขึ้นในสมัยจักรพรรดิหวู่ตี้ (Wu ti พ.ศ.402–454) แห่งราชวงศ์ฮั่น โดยนักประวัติศาสตร์คนสำคัญของจีนชื่อซือหม่าเชียน (Ssu Ma Chien ?-พ.ศ.453) และเขียนจบในสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง (Chien Lung พ.ศ.2279– 2339) แห่งราชวงศ์ชิง หนังสือประวัติศาสตร์ทั้ง 24 ตอนชุดนี้มีเนื้อหาสำคัญดังนี้¹

ตอนที่ 1 ซือจี (Shih Chi) เขียนโดย Ssu ma Chien สมัยราชวงศ์ฮั่น มีความยาว 130 บท กล่าวถึงชีวิตประวัติของบุคคลตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงสมัยราชวงศ์ฮั่น

ตอนที่ 2 ฮั่นชู (Han Shu) เขียนโดย Pan Ku สมัยราชวงศ์ฮั่นตอนปลาย มีความยาว 120 บท เป็นชีวิตประวัติของบุคคลและเหตุการณ์ในยุคที่ฮั่นตอนปลาย และตั้งฮั่นตอนต้น²

ตอนที่ 3 โฮ่วฮั่น (Hou Han) เขียนโดย Shu Fan Huo สมัยราชวงศ์ซ่ง (Sung) มี

¹ สรุปและเรียบเรียงจาก ประพิน มโนมัยวิบูลย์. 2510. “สามก๊ก: การศึกษาเปรียบเทียบ,” หน้า 26–29.

² สมัยราชวงศ์ฮั่นแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ราชวงศ์ฮั่นตะวันตก (ซีฮั่นหรือไซฮั่น พ.ศ. 337–551) กับราชวงศ์ฮั่นตะวันออก (ตงฮั่นหรือตังฮั่น พ.ศ. 568–763) ระหว่างราชวงศ์ฮั่นตะวันตกกับราชวงศ์ฮั่นตะวันออก มีราชวงศ์ซินเข้ามาแทรก ทั้งนี้เนื่องจากหวางมั่งซึ่งเป็นขุนนางในสายราชวงศ์ฮั่นตะวันตกก่อขบถยึดอำนาจจากราชวงศ์ฮั่นได้ สถาปนาราชวงศ์ซินขึ้นในปี พ.ศ.566 หวามั่งจึงสวรรคต เกิดเหตุการณ์วุ่นวายอยู่ประมาณ 2 ปี เพื่อพระราชวงศ์ราชวงศ์ฮั่นสามารถยึดอำนาจได้สำเร็จย้ายเมืองหลวงจากเซียงอันไปอยู่เมืองหลวงทางตะวันออก สถาปนาราชวงศ์ฮั่นตะวันออกขึ้นแทน

ความยาว 120 บท เป็นชีวประวัติของบุคคลและเหตุการณ์สมัยตั้งฮั่นตอนปลาย

ตอนที่ 4 ซาน กว๋อ จื่อ หรือสามก๊กจี้ (San Kuo Chih) เขียนโดย Chen Shou สมัยราชวงศ์จิ้น (Chin) มีความยาว 65 บท เป็นชีวประวัติของบุคคลและเหตุการณ์ในยุคสามก๊ก

ตอนที่ 5 ฉินชู (Chin Shu) เขียนโดย Fang Hsuan Tiao สมัยราชวงศ์ถัง มีความยาว 130 บท เป็นชีวประวัติของบุคคลและเหตุการณ์ยุคสามก๊กตอนปลายและสมัยราชวงศ์จิ้น

ตอนที่ 6 ซ่ง ชู (Sung Shu) เขียนโดย Chen Yo สมัยราชวงศ์เหลียง มีความยาว 100 บท

ตอนที่ 7 นาน ชี ซู (Nan Ch'í Shu) เขียนโดย Siao Tzu Hsien สมัยราชวงศ์เหลียง มีความยาว 59 บท

ตอนที่ 8 เหลียงชู (Liang Shu) เขียนโดย Yao Szu Lien สมัยราชวงศ์ถัง มีความยาว 56 บท

ตอนที่ 9 ฉินชู (Chen Shu) เขียนโดย Yao Szu Lien สมัยราชวงศ์ถัง มีความยาว 36 บท

ตอนที่ 10 โฮ่ว เว่ย ชู (Hou Wei Shu) เขียนโดย Wei Shou สมัยราชวงศ์เป่ย์ฉี มีความยาว 114 บท

ตอนที่ 11 เป่ย์ฉีชู (Pei Chi Shu) เขียนโดย Li Pe Yao สมัยราชวงศ์ถัง มีความยาว 50 บท

ตอนที่ 12 โจวชู (Chou Shu) เขียนโดย Ling Hu Te Fen สมัยราชวงศ์ถัง มีความยาว 50 บท

ตั้งแต่ตอนที่ 6-12 เป็นชีวประวัติของบุคคลและเหตุการณ์ในสมัยราชวงศ์เหนือ-ราชวงศ์ใต้ (พ.ศ.850-1132) อันเป็นยุคสมัยแห่งความแตกแยก มีราชวงศ์ต่างๆ ผลัดเปลี่ยนกันปกครองแผ่นดินจีนภาคเหนือและภาคใต้รวม 4 ราชวงศ์ คือ ราชวงศ์ซ่ง ราชวงศ์ฉี ราชวงศ์เหลียง และราชวงศ์วุย) ยุคนี้จัดเป็นยุคมืดในประวัติศาสตร์จีน

ตอนที่ 13 สุยชู (Sui Shu) เขียนโดย Wei Tang สมัยราชวงศ์ถัง มีความยาว 85 บท เป็นเหตุการณ์ในสมัยราชวงศ์สуй (พ.ศ.1124-1161)

ตอนที่ 14 นานจื่อ (Nan Shih) เขียนโดย Li Yen Shou สมัยราชวงศ์ถัง มีความยาว 80 บท

ตอนที่ 15 เปยจื่อ (Pei Shih) เขียนโดย Li Yen Shou สมัยราชวงศ์ถัง มีความยาว 100 บท

ตอนที่ 16 ชิวถังชู (Chiu Tang Shu) เขียนโดย Liu Shu สมัยอาณาจักรอู๋ มีความยาว 200 บท

ตอนที่ 17 ซินถังชู (Hsin Tang Shu) เขียนโดย Ou Yang siu สมัยราชวงศ์ซ้อง มีความยาว 225 บท

ตั้งแต่ตอนที่ 14-17 เป็นชีวประวัติของบุคคลและเหตุการณ์ตั้งแต่ปลายสมัยราชวงศ์สุยและสมัยราชวงศ์ถัง (พ.ศ.1161-1450)

ตอนที่ 18 ชิว หวู่ ไท่ จื่อ (Chiu Wu Tai Shih) เขียนโดย Shieh Chu Cheng สมัยราชวงศ์ซ้อง มีความยาว 152 บท

ตอนที่ 19 ซิน หวู่ ไท่ จื่อ ชู (Hsin Wu Tai Shih Shu) เขียนโดย Ou Yang siu สมัยราชวงศ์ซ้อง มีความยาว 75 บท

ตอนที่ 18-19 เป็นชีวประวัติของบุคคลและเหตุการณ์ ในยุคห้าราชวงศ์สิบอาณาจักร (พ.ศ.1450-1503) อันเป็นยุคแห่งความแตกแยกหลังสมัยราชวงศ์ถังสิ้นอำนาจ ประกอบด้วย ราชวงศ์เหลียงยุคหลัง (พ.ศ.1450-1466) ราชวงศ์ถังยุคหลัง(พ.ศ.1466-1479) ราชวงศ์จิ้นยุคหลัง(พ.ศ.1479-1490) ราชวงศ์ฮั่นยุคหลัง(พ.ศ.1490-1494) และราชวงศ์โจวยุคหลัง(พ.ศ.1494-1503) ซึ่งถือเป็นราชวงศ์ที่ถูกต้องมีอำนาจปกครองจีนภาคเหนือ และอาณาจักรต่างๆ ที่ปกครองทางภาคใต้ อีก 10 อาณาจักร อันได้แก่อาณาจักรหนานถัง อาณาจักรผิงหนาน อาณาจักรฉูยุคแรก อาณาจักรฉูยุคหลัง อาณาจักรอู๋เว่ย์ อาณาจักรอู๋ อาณาจักรหมิน อาณาจักรหนานฮั่น และอาณาจักรเป่ย์ฮั่น

ตอนที่ 20 ซ่งจื่อ (Sung Shih) เขียนโดย To Ko To สมัยราชวงศ์หยวน มีความยาว 496 บท เป็นชีวประวัติของบุคคลและเหตุการณ์ในสมัยราชวงศ์ซ้อง

ตอนที่ 21 เหลียวจื่อ (Liao Shih) เขียนโดย To Ko To สมัยราชวงศ์หยวน มีความยาว 116 บท เป็นชีวประวัติของบุคคลและเหตุการณ์ในสมัยราชวงศ์เหลียว

ตอนที่ 22 จินจื่อ (Chin Shih) เขียนโดย To Ko To สมัยราชวงศ์หยวน มีความยาว 135 บท เป็นชีวประวัติของบุคคลและเหตุการณ์ในสมัยราชวงศ์จิน(กิม)

ตอนที่ 23 หยวนจื่อ (Yuan Shih) เขียนโดย Sung Lien สมัยราชวงศ์หมิง มี

ความยาว 210 บท เป็นชีวประวัติของบุคคลและเหตุการณ์สมัยราชวงศ์หยวน(หรือหงวน)

ตอนที่ 24 หมิงจื่อ (Ming Shih) เขียนโดย Chang Ting Yu สมัยราชวงศ์ชิง มีความยาว 336 บท เป็นชีวประวัติของบุคคลและเหตุการณ์สมัยราชวงศ์หมิง

ถึงแม้ว่าจะยากต่อการที่จะหาข้อสรุปว่าหนังสือชุดประวัติศาสตร์จีนชุดนี้จะเป็นที่มาของเรื่องจีนที่ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยหรือไม่ แต่หากพิจารณาจากรูปแบบการประพันธ์แล้วก็อาจกล่าวได้ว่า เรื่องจีนที่แปลเป็นไทยส่วนใหญ่นั้นไม่ได้แปลจากหนังสือประวัติศาสตร์ชุดนี้ ทั้งนี้เพราะหนังสือประวัติศาสตร์ชุดนี้มีลักษณะการเขียนในเชิงชีวประวัติหรือบันทึกเรื่องราวของบุคคลดังกล่าวแล้ว¹ ในขณะที่เรื่องจีนที่แปลเป็นไทยนั้นจะแต่งในทำนองนิยายมากกว่า ดังนั้นที่มาของเรื่องจีนเหล่านี้ส่วนใหญ่จึงน่าจะมาจากการเขียนประเภทนวนิยายในสมัยราชวงศ์หยวนและราชวงศ์หมิง เพราะในสมัยสองราชวงศ์นี้เป็นยุครุ่งเรืองของการประพันธ์ร้อยแก้วที่ได้พัฒนาไปสู่งานเขียนประเภทนวนิยาย ดังที่ปรีชา บุญศิริ กล่าวถึงวิวัฒนาการของวรรณคดีจีนโดยสรุปไว้ว่า

...นวนิยายจีนสมัยราชวงศ์หยวนและราชวงศ์หมิงมีวิวัฒนาการมาจากการเล่านิทานซึ่งเป็นศิลปะพื้นบ้าน นักเล่านิทานนำเรื่องอิงพงศาวดารและเกร็ดวรรณคดีมาขยายเรื่องต่อเติมรายละเอียดมากมายและพรรณนาให้สมจริง ในสมัยราชวงศ์หยวนนักเขียนบทละครได้นำเรื่องเหล่านี้มาปรับปรุงให้ประณีตขึ้น ดังนั้นหลังจากพัฒนามาชั่วระยะเวลาหนึ่งก็ปรากฏนวนิยายที่ยิ่งใหญ่ในระยะเริ่มแรกคือ สามก๊ก(ซานกั๋วจื่อ) และซ้องกั๋ง (สุยหู่จ้วน)...²

ในสมัยราชวงศ์ชิง งานเขียนประเภทนวนิยายรุ่งเรืองขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะในช่วงปลายสมัยราชวงศ์ชิงมีนักเขียนนวนิยายเป็นจำนวนมากที่สร้างสรรค์งานเป็นที่นิยมชมชอบของประชาชนทั่วไป แต่เนื่องจากนักเขียนนวนิยายยังไม่ได้รับการยกย่องเท่าที่ควรหรือนักเขียนร้อยแก้วทางประวัติศาสตร์และปรัชญา ดังนั้นจึงไม่ค่อยปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับ

¹ ดูรายละเอียดใน ประพนธ์ มโนมัยวิบูลย์. “สามก๊ก: การศึกษาเปรียบเทียบ,” หน้า 29–41 ซึ่งยกตัวอย่างรายนามบุคคลที่บันทึกไว้ในหนังสือประวัติศาสตร์จีนชุดนี้ในตอนที่ 4 (สามก๊กจี้) อันว่าด้วยเหตุการณ์ในยุคสามก๊ก และ ยง อิงคเวทย์ “สามก๊กจี้และสามก๊กเอี้ยนหวิง” ใน ยงนิพนธ์ พงษ์ไพบูลย์. 2530, หน้า 107–130 ซึ่งได้อธิบายลักษณะเนื้อหาของ “สามก๊กจี้” ว่า “มีพระราชประวัติชีวประวัติของบุคคลต่างๆ ทั้งหมด 367 คน เป็นชีวประวัติเฉพาะตัว 216 คน ผนวกอยู่ในชีวประวัติบุคคลอื่น 151 คน” (หน้า 111)

² ปรีชา บุญศิริ, 2529, “แนะนำวรรณคดีจีน,” ใน รวมบทความอารยธรรมตะวันออก, หน้า 240–241.

ชีวิตและผลงานมากนัก นวนิยายที่มีชื่อเสียงมากของยุคนี้ก็คือ หงโหล่วเม้ง (Hung Lou Meng) หรือความฝันในหอแดง ของ เฉาเสว่ฉิน

นวนิยายที่น่าจะเป็นต้นฉบับที่ใช้ในการแปลวรรณกรรมจีนของไทยส่วนใหญ่จะเขียนขึ้นในยุคนี้ นักเขียนที่สำคัญซึ่งยกย่องกันมากในสมัยราชวงศ์หมิงและชิง ได้แก่

ชีไ่อาาน (Shih Nai-an) นักประพันธ์สมัยราชวงศ์หมิง มีผลงานที่สำคัญ คือ Shui Hu Chuan ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยแล้วคือเรื่องซ้องกั๋ง

หลอกว๋านจง (Lo Kuan-chung or Lo Pen) นักประพันธ์สมัยราชวงศ์หมิง เท่าที่ปรากฏประวัติ ทราบกันเพียงว่าเขาเป็นศิษย์ของชีไ่อาาน หลู่ซุ่น¹ กล่าวถึงผลงานของหลอกว๋านจงว่า

ผลงานที่สำคัญของหลอกว๋านจงเท่าที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน ได้แก่ *The Romance of the Three Kingdom* หรือ *San Kuo Yen*², *The Romance of the Sui and Tang Dynasties*³, *The Romance of the Five Dynasties*⁴, *The Sorcer' Revolt and Its Suppression by the Three Suis* และ *Shui Hu Chuan*⁵

ผลงานของหลอกว๋านจงที่แปลเป็นไทยแล้ว นอกจากสามก๊กและซ้องกั๋งก็มีเรื่อง “หอพิศพาทศนจึงเลหา” แต่ไม่สามารถสืบค้นประวัติการแปลและชื่อผู้แปลได้ ฉบับพิมพ์ปี พ.ศ.2507 โดยสำนักพิมพ์ดวงศีกษาระบุไว้แต่เพียงว่าเป็นผลงานของหลอกว๋านจงเท่านั้น

อู่เจิงเอน (ค.ศ.1500–1582) เขียนนวนิยายไว้หลายเรื่อง แต่ส่วนใหญ่ได้หายสาบสูญไปหมด ที่เหลืออยู่ในปัจจุบันได้แก่เรื่อง Pilgrimage to the West (ไซอิ๋ว) นอกจากนี้ยังมีเรื่องอื่นๆ อีกซึ่งรวมอยู่ในชุด “ต้นฉบับของอู่เจิงเอน”

หวางจื่อเฉิน (Wang Shih-chen) นักประพันธ์สมัยราชวงศ์หมิง ไม่มีใครทราบประวัติและผลงานโดยละเอียด ผลงานที่สำคัญของเขา คือ Chin Ping Mei ซึ่งแต่งขึ้นโดยมี

¹ Lu Hsun, 1982, A Brief History of Chinese Fiction, pp.157-158.

² แปลเป็นภาษาไทยคือเรื่อง สามก๊ก

³ คือเรื่องซุ่ยถังในภาษาไทย

⁴ น่าจะเป็นเรื่องหงอได้ภาษาไทย

⁵ หลอกว๋านจงแต่งตอนหยั คือตั้งแต่ตอนที่ 70 จนจบเรื่อง

จุดประสงค์เพื่อเป็นเครื่องมือในการสังหารศัตรู คือ Yen Shih-fan

เฟิงเม้งหลง มีผลงานนวนิยายเป็นจำนวนมาก ที่แปลเป็นไทยแล้วมีหลายเรื่อง ส่วนใหญ่เป็นผลงานแปลของวรรณไว พิศนาคย์ เช่น จอมนางกลางเมือง ฉินเซียงเหลี่ยมู่ ตูซีเหินยง และนางหยกขาว เป็นต้น

เฉาเส่วฉิน หรือเฉาจั้น(Tsao Shueh-chin ค.ศ. ?-1763) เป็นนักประพันธ์ผู้ยิ่งใหญ่สมัยราชวงศ์ชิง ผลงานชิ้นสำคัญ คือ “ความฝันในหอแดง” หรือ Hung Lou Meng (A Dream of Red Mansions) นวนิยายเรื่องนี้แปลเป็นภาษาไทยแล้วโดย วรทัศน์ เดชจิตรกร เมื่อปี พ.ศ.2523

จะอย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากผลงานของนักเขียนเด่นๆ เพียงไม่กี่เรื่องแล้ว (ได้แก่ สามก๊ก ซ้องกั๋ง ไซอิ๋ว เป็นต้น) เรื่องราวของนักเขียนนวนิยายและผลงานนวนิยายของนักเขียนเหล่านั้นก็นับว่าหาหลักฐานอ้างอิงได้ยาก ทั้งนี้เพราะในสมัยราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิงนั้น “นักเขียนนวนิยายยังไม่ได้รับการยกย่องเท่ากวีหรือนักเขียนร้อยแก้วทางด้านประวัติศาสตร์หรือปรัชญา”¹ การสืบค้นที่มาของเรื่องเงินที่แปลเป็นภาษาไทยจึงค่อนข้างจะกระทำได้ยาก ดังนั้นในภาคินพนธ์นี้จึงกล่าวถึงเพียงเฉพาะเรื่องเด่นๆ ที่สามารถหาหลักฐานอ้างอิงได้เท่านั้น

2.การแปลวรรณกรรมจีนก่อน พ.ศ.2411

การแปลวรรณกรรมจีนเป็นภาษาไทยเริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกในราชสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้แปล “หนังสือพงศาวดารจีนเป็นภาษาไทย 2 เรื่อง คือ เรื่องไซฮั่นเรื่อง 1 กับเรื่องสามก๊กเรื่อง 1”² โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ กรมพระราชวังหลัง ทรงอำนวยการแปลเรื่องไซฮั่น และให้เจ้าพระยาพระคลัง (หน) อำนวยการแปลเรื่องสามก๊ก แต่ไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดว่าทั้งสองเรื่องนี้ได้แปลในปีใด จากคำสันนิษฐานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่ว่า

¹ ปรีชา บุญศิริ, เรื่องเดิม, หน้า 242.

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2534, “ตำนานหนังสือสามก๊ก,” ใน สามก๊ก, หน้า (2).

มีเค้าเงื่อนอันล่อให้เห็นชัดว่า หนังสือเรื่องไซฮั่นกับเรื่องสามก๊กแปลในรัชกาลที่ 1 ทั้งสองเรื่อง เป็นต้นว่า สังเกตเห็นได้ในเรื่องพระอภัยมณีที่สุนทรภู่แต่ง ซึ่ง สมมุติให้พระอภัยมณีมีวิชาขานาญการเป่าปี่ ก็คือเอามาแต่เดียวเหลือในเรื่องไซฮั่น ขอนี้ยังพิจารณาดู คำเพลงปี่ของเดียวเหลือเทียบกับคำเพลงปี่ของพระอภัย ก็ยิ่งเห็นได้ชัดว่าถ่ายมาจากกันเป็นแท้ ด้วยเมื่อรัชกาลที่ 1 สุนทรภู่เป็นข้าอยู่ใน กรมพระราชวังหลัง คงได้ทราบเรื่องไซฮั่นมาแต่เมื่อแปลที่วังหลัง ส่วนเรื่องสามก๊กนั้นเค้าเงื่อนก็มีอยู่เป็นสำคัญในบทละครนอกเรื่องควาวี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระราชนิพนธ์บทหนึ่งว่า

เมื่อนั้น	ไวยตัดทวนหันไม่ทันตรึก
อวดรู้วดหลักอักฮัก	ข้าเคยพบรบศึกมาหลายยก
จะเข้าออกยกย่อนผ่อนปรน	เล่ห์กลเรานือย่าวิดก
ทั้งพิชัยสงครามสามก๊ก	ได้เรียนไว้ในเอกสารพัด
ยายกลับไปทูลพระเจ้าป่า	ว่าเรารับอาสาไม่ข้องขัด
คำวันนีคอยกันเป็นวันนัด	จะเข้าไปจัดมัดเอาตัวเอามา ¹

จึงเป็นไปได้ว่าเรื่องสามก๊กแปลขึ้นก่อนปี พ.ศ.2348 อันเป็นปีที่เจ้าพระยาพระคลังถึงอสัญกรรม และก็น่าที่จะแปลก่อนหน้านี้นี้ไม่นานนักเพราะเป็นไปได้ว่าเจ้าพระยาพระคลังยังเรียบเรียงเรื่องสามก๊กไม่แล้วเสร็จก็ถึงแก่ออสัญกรรมเสียก่อน ทำให้หนังสือสามก๊กมีสองสำนวนอย่างเห็นได้ชัด ส่วนเรื่องไซฮั่นก็คงจะแปลก่อนหน้าปี พ.ศ.2349 อันเป็นปีที่กรมพระราชวังหลังทิวงคต

การแปลเรื่องไซฮั่นและสามก๊กกันว่าเป็นมูลเหตุสำคัญที่ส่งผลให้มีการแปลเรื่องจีนในยุคต่อๆ มา ดังจะเห็นได้จากในปี พ.ศ.2362 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 โปรดฯ ให้แปลเรื่องเลียดก๊กโดยมีผู้แปลรวมทั้งสิ้น 12 คน คือ กรมหมื่นนเรศรียธิ เจ้าพระยาวงศาสุรศักดิ์ เจ้าพระยาอมราช พระยาไชยกราชเศรษฐี พระทองสือ จมื่นวัยวรรณ นายจำเรศ นายเล่ห์อาวุธ หลวงลิขิตปรีชา หลวงวิเชียรปรีชา หลวงญาณปรีชา และ ขุนมหาสิทธิโวหาร

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2534, เรื่องเดิม, หน้า (2).

นอกจากนี้ก็ยังมียี่งมีเรื่องห้องสินและตั้งฮั่นซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา
ดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่าน่าจะแปลขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 ด้วย แต่ก็ไม่มีหลักฐานที่
แน่ชัดมายืนยันได้ นอกจากข้อวินิจฉัยที่ว่า “สำนวนแต่งเป็นสำนวนเก่าอาจแปลเมื่อในรัชกาล
ที่ 2 ก็ได้ ด้วยเรื่องห้องสินอยู่ข้างหน้าต่อเรื่องเสียดก๊ก และเรื่องตั้งฮั่นอยู่ในระหว่างเรื่อง
ไซฮั่นกับเรื่องสามก๊ก”¹ แต่จากหลักฐานการจัดพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ.2419 อันอยู่ในช่วง
ต้นๆ ของการพิมพ์เรื่องจีนของโรงพิมพ์หมอบรัดเลก็น่าจะเป็นเรื่องที่แปลก่อนสมัยรัชกาลที่ 5
ดังจะเห็นได้จากเรื่องจีนที่พิมพ์ตั้งแต่ปี พ.ศ.2419 ขึ้นไปจะเป็นเรื่องที่แปลในสมัยรัชกาลที่
1-4 ทั้งสิ้น

ในสมัยรัชกาลที่ 3 ไม่มีการแปลเรื่องจีน ทั้งๆ ที่รัชกาลที่ 3 เองทรงมี
ความสัมพันธ์กับคนจีนค่อนข้างมาก ทั้งนี้สันนิษฐานกันว่าอาจจะเนื่องมาจากการที่ทรงให้
ความสำคัญกับพระพุทธศาสนาโดยการโปรดให้มีการแปลพระไตรปิฎกจากภาษาบาลีเป็น
ภาษาไทย ตลอดจนแปลหนังสือภาษาบาลีเรื่องอื่นๆ เป็นไทยเป็นจำนวนมาก ตลอดจนการที่
ทรงมุ่งทะนุบำรุงพระศาสนาและส่งเสริมการรวบรวมสรรพวิชา การ ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรม
วงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ กล่าวไว้ใน “คำนำ” ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ ว่า

มีการทรงสร้าง ทรงบูรณะ และทรงอุดหนุนการสร้างวัดมีจำนวนมากยิ่งกว่ารัชกาลแต่
ก่อนหรือภายหลังมา...ในการปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ มีพระราชประสงค์พิเศษอีก
อย่างหนึ่งซึ่งจะให้เป็แหล่งเรียนวิชาความรู้ของมหาชนไม่เลือกชั้นบรรดาศักดิ์ ถ้าจะ
เรียนอย่างทุกวันนี้ คือจะให้เป็ ‘มหาวิทยาลัย’... จึงทรงพระกรุณาโปรดรวบรวม
เลือกสรรตำรับตำราต่างๆ ซึ่งสมควรจะเล่าเรียนเป็ชั้นวิสามัญศึกษามาตรวจตรา
แก้ไข ใช้ของเดิมบ้าง ประชุมผู้รู้หลักในวิชานั้นๆ ให้แต่งขึ้นใหม่บ้าง แล้วโปรดให้จารึก
แผ่นศิลาประดับไว้ในบริเวณวัดพระเชตุพนฯ²

การที่ทรงมุ่งทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาและมุ่งรวบรวมตำรับตำราวิชาความรู้
สาขาต่างๆ จารึกไว้ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม อันเป็งานที่ยิ่งใหญ่และสำคัญที่สุดใ

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, เรื่องเดิม, หน้า (3).

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2475, “คำนำ,” ใน ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน. (อ้างจาก ประทีป ชุมพล, “วัด
พระเชตุพนกับการศึกษาด้านจารึก” วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, ธันวาคม 2523-ธันวาคม 2525, หน้า 113.)

รัชกาลของพระองค์นั้น บรรดาเจ้านายเชื้อพระวงศ์ตลอดจนขุนนางต่างๆ ย่อมทู่แท้ในอันที่จะตอบสนองพระราชประสงค์ งานการแปลงเรื่องเงินที่จำเป็นต้องใช้คนและเวลามากกว่าการสร้างสรรคงานเขียนโดยปกติสำหรับยุคนั้นจึงเกิดขึ้นได้ยาก

นอกจากนี้แล้วก็มีข้อน่าสังเกตว่า ในการแปลงเรื่องเงินในสมัยรัชกาลที่ 1 นั้น เน้นหนักเพื่อประโยชน์เพื่อเป็น “ตำราพิชัยสงคราม” แต่พอถึงสมัยรัชกาลที่ 3 สงครามฝ่ายพม่า นั้นไม่มีต่อไปอีกแล้ว ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่จะไม่ทรงเห็นความจำเป็นในการแปลงเรื่องเงินอีกต่อไป ดังจะได้กล่าวรายละเอียดในตอนที่ว่าด้วยจุดมุ่งหมายในการแปลง

ในสมัยรัชกาลที่ 4 การแปลงเรื่องเงินได้รับความนิยมมากขึ้น มีเรื่องเงินที่แปลงในสมัยรัชกาลนี้ทั้งสิ้น 12 เรื่อง โดยผู้สนับสนุนการแปลงที่สำคัญคือสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ซึ่งสนับสนุนให้แปลงถึง 9 เรื่อง ส่วนผู้แปลงที่ปรากฏชื่อเป็นหลักฐานก็จะเป็นคนจีนเสียเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ จินบันกิม จินเพง จินโต จินแสมอินบันอัน ส่วนที่เป็นขุนนางก็มีหลวงพิชัยวาริ ซึ่งแปลง 1 เรื่อง ผู้แปลงเหล่านี้ ก็น่าจะเริ่มมีรายได้จากการแปลงด้วย ดังการแปลงเรื่องชวดยกที่มีการระบุไว้ว่า “าพณฯ ที่สมุทกลาโหม จ้างจินโตกับจินแสมอินบันอัน แปลหนังสือเงินเรื่องชวดยก...”¹

รายละเอียดของเรื่องเงินที่แปลงในสมัยรัชกาลที่ 4 มีดังนี้²

1. ไช่จิ้น สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ให้หลวงพิชัยวาริ แปลเมื่อ พ.ศ.2401 โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2416
2. ตั้งจิ้น สันนิษฐานว่าจะแปลงเนื่องกันกับเรื่องไช่จิ้น โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2420
3. นำซ้อง สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้แปล โรงพิมพ์หลวงพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2414
4. ชุยถ้ง เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ให้จินบันกิมกับจินเพงแปล สมเด็จพระพุทธ โฆษาจารย์ (จี่) วัดระฆังโฆสิตารามเรียบเรียงภาษาไทย เมื่อ พ.ศ.2398 โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2421
5. นำปักซ้อง หลวงพิศาลศุภผลให้จินบันกิมแปลเมื่อ พ.ศ.2408 โรงพิมพ์หลวง

¹ คณะกรรมการดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือชุดภาษาไทย องค์การค้าของคุรุสภา, 2514, ชวดยก เล่ม 1, หน้า 1.

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, เรื่องเดิม, หน้า (4).

พิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2423

6. ชั้นถึงหอใต้ สมเด็จพระยาบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์ให้แปลเมื่อ พ.ศ.2409
โรงพิมพ์หลวงพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2411

7. บัวนฮวยเหลา สันนิษฐานว่าสมเด็จพระยาบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์ให้แปล ราว
พ.ศ.2400 โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2423

8. โหงวไฉ้วเพงไซ สันนิษฐานว่าสมเด็จพระยาบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์ให้แปลราว
พ.ศ.2400 โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2421

9. โหงวไฉ้วเพงหนา สมเด็จพระยาบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์ให้จีนโตแปลเมื่อ
พ.ศ.2400 โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2429

10. ขวยงัก สมเด็จพระยาบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์ให้จีนโตกับจีนแสนบันอัน
แปล เมื่อ พ.ศ.2410 โรงพิมพ์หลวงพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2422

11. ช้องกั้ง สมเด็จพระยาบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์ให้แปล เมื่อ พ.ศ.2410
โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2422

12. เม่งเฉียว สมเด็จพระยาบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์ให้แปล แต่ไม่ปรากฏว่าแปล
ในปีใด โรงพิมพ์หลวงพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2414

แม้ว่าเรื่องจีนที่แปลในช่วงนี้จะอยู่ในความอุปถัมภ์ของขุนนางชั้นสูง แต่การที่เริ่ม
มีการนำเอาสามก๊กมาจัดพิมพ์จำหน่ายเป็นครั้งแรกโดยโรงพิมพ์หมอบรัดเล เมื่อปี พ.ศ.2408
ทำให้เรื่องจีนที่เคยแปลและอ่านกันในหมู่ชนชั้นสูงได้แพร่หลายไปสู่กลุ่มคนที่กว้างขึ้น และ
เป็นผลให้เรื่องจีนที่แปลมาก่อนหน้านี้ทุกเรื่องได้รับการตีพิมพ์จำหน่ายในระยะเวลาต่อมา

3. การแปลวรรณกรรมจีนตั้งแต่ พ.ศ.2411 - 2465

3.1 ประวัติการแปล

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2411 ถึง 2465 เรื่องจีนที่แปลมีทั้งสิ้น 17 เรื่อง นอกจากนี้แล้วเรื่อง
จีนที่แปลตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 เป็นต้นมารวมทั้งที่แปลในช่วงนี้ก็ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ทุก
เรื่องในช่วงนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า การแปลจะมีมากในช่วงต้นรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นช่วงที่สมเด็จพระ

เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ยังคงมีชีวิตอยู่¹ ทั้งนี้เพราะสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ เป็นผู้ที่ทำให้การอุปถัมภ์ในการแปลเรื่องเงินมาตลอดตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ดังนั้นในช่วงตั้งแต่ พ.ศ.2411–2425 เมื่อเรื่องเงินที่แปลภายใต้การสนับสนุนของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ มีถึง 9 เรื่อง ส่วนผู้แปลส่วนใหญ่ก็จะเป็นผู้แปลเรื่องเงินในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นหลัก ผู้แปลที่เพิ่มขึ้นมาในยุคนี้เท่าที่ปรากฏก็มีนายติน นายหยอง ขุนจินภาคบริวัตร (โชวคินจือ) และนายชุยเทียม ต้นเวชกุล ส่วนผู้ที่ทำหน้าที่เรียบเรียงเท่าที่ปรากฏก็มีนายเทียนวรรณนาโกหรือเทียนวรรณ และพระยาอุดมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์ (ม.ร.ว.ประยูร อิศรศักดิ์) ส่วนเรื่องที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แปลหรือเรียบเรียงก็น่าจะเป็นผลงานของผู้แปลและเรียบเรียงเหล่านั้นด้วย

เรื่องเงินที่แปลในช่วงนี้ (สมัยรัชกาลที่ 5-6) มีรายละเอียด ดังนี้²

1. ไคเก็ก เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี ให้หลวงพิพิธภัณฑพิจารณา (พัก – ต่อมาได้บรรดาศักดิ์เป็นพระยาโชฎีก) เป็นผู้แปลเมื่อ พ.ศ. 2420 โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2424
2. ช่วยถ้ง ไม่ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับการแปล โรงพิมพ์ศิริเจริญพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2446
3. เสাপัก สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้แปลเมื่อ พ.ศ. 2413 โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2424
4. ชียนก๊วยเจ๋งตั้ง สันนิษฐานว่าสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้แปลเมื่อ พ.ศ.2412 โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2446
5. ชิตงชันเจงไซ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้แปลเมื่อ พ.ศ. 2412 โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2447
6. เองเลียดตัน สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้แปลเมื่อ พ.ศ. 2413 โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2422
7. อิวกังหนา สันนิษฐานสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2422
8. ได้อั้งเผ่า สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้หลวงพิชัยวารีแปลเมื่อ

¹ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ถึงแก่อสัญกรรมเมื่อปี พ.ศ. 2425

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, *เรื่องเดิม*, หน้า (4).

พ.ศ.2412 โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2432

9. เชี่ยวอึ้งเผ่า สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้หลวงพิชัยวารีแปลเมื่อ พ.ศ.2413 โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2445

12. เนียนหาอิตซื่อ สันนิษฐานว่าสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้แปล โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2421

13. เม่งมวดเซงมื่อ สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้หลวงพิชัยวารีแปล เมื่อ พ.ศ.2413 โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2421

14. ไชอิว พระโสมณอักษรกิจ (เล็ก สมิตศิริ) ให้นายดินแปล และนายเทียนวรรณโก หรือเทียนวรรณ เรียบเรียง โรงพิมพ์โสมณพิพรรฒนาการพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2449

15. เปาเล่งถูกกงอัน นายหยองเป็นผู้แปล นายเทียนวรรณโก เป็นผู้เรียบเรียง โรงพิมพ์บำรุงนุกุลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2441

16. เซงเฉียว พระโสมณอักษรกิจ (เล็ก สมิตศิริ) ให้ขุนจินภาคบริวัตร(โชวคินจื่อ) แปล พระยาอุดมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์ (ม.ร.ว.ประยูร อิศรศักดิ์) เรียบเรียง โรงพิมพ์โสมณพิพรรฒนาการพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2458

17. ง่วนเฉียว นายช้วยเทียม ต้นเวชกุล แปลตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ-เดลิเมล์ และพิมพ์รวมเล่มโดยโรงพิมพ์เดลิเมล์พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2464

18. บุษึกเทียน คณะหนังสือพิมพ์สยามแปลและพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2465

19. โหงวโฮ้วเพ็งปัก แปลตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์ คณะหนังสือพิมพ์ศรีกรุงจัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2465

น่าสังเกตว่า เรื่องเงินที่พิมพ์เล่มในช่วงปี พ.ศ. 2464– 2465 น่าจะแปลลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ก่อนแล้วจึงพิมพ์รวมเล่มอีกทีหนึ่ง อย่างเช่นเรื่องง่วนเฉียว ก็น่าจะแปลลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์เดลิเมล์ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ที่มีหลักฐานว่ามีการลงพิมพ์เรื่องเงินอยู่ระยะหนึ่งด้วย ดังที่ปรากฏข้อความบอกผลงานของผู้แปลเรื่องเงินในหนังสือพิมพ์สากลธุรกิจว่า “กึ่งพงศาวดารจีนแผ่นดินอันเฉียว เรื่อง เล่า บั่น เหลียง โดย ‘เณรแก้ว’ (ผู้เคย

เขียนเรื่องจีนในเดลิเมล์แลสยามราษฎร์ ฯลฯ)”¹

นอกจากนั้นแล้ว หากพิจารณาถึงผู้แปลและให้มีการแปล จะพบว่าในช่วงปลายของยุคนั้นมีจำนวนผู้แปลที่แน่นคืดมากขึ้น ผู้ให้การสนับสนุนหรืออุปถัมภ์ในการแปลก็เปลี่ยนจากเจ้านายหรือขุนนางมาเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ ในส่วนของผู้แปลและผู้เรียบเรียงก็จะพบว่าจำนวนไม่น้อยที่เป็นคนจีนหรือผู้รู้ภาษาจีน ฐานะของผู้แปลเหล่านี้ก็เปลี่ยนแปลงไปจากการทำงานภายใต้การอุปถัมภ์ของเจ้านายและขุนนาง มาเป็นการทำงานโดยอิสระรับจ้างแปลหรือเรียบเรียงให้กับหนังสือพิมพ์ฉบับต่างๆ

3.2 ลักษณะและวิธีการแปล

การริเริ่มให้มีการแปลเรื่องจีนเป็นภาษาไทยนับแต่สมัยรัชกาลที่ 1 นับเป็นงานใหญ่และยุ่งยากมากพอสมควร ทั้งนี้เนื่องจากหาตัวผู้รู้ทั้งสองภาษาค่อนข้างยาก ผู้รู้ภาษาจีนที่แม้จะเป็นคนจีนเองก็อาจกล่าวได้ว่า ไม่ได้มีความรู้ถึงขั้น “บัณฑิต” จึงทำให้การแปลเป็นไปค่อนข้างยากและต้องใช้เวลาในการแปลมาก ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวไว้ว่า

ลักษณะการแปลหนังสือจีนเป็นภาษาไทยแต่โบราณ (หรือแม้จนชั้นหลังมา) อยู่ข้างลำบาก ด้วยผู้รู้หนังสือจีนไม่มีใครชำนาญภาษาไทย ผู้ชำนาญภาษาไทยก็ไม่มีใครรู้หนังสือจีน การแปลจึงต้องมีพนักงานเป็นสองฝ่ายช่วยกันทำ ฝ่ายผู้ชำนาญหนังสือจีนแปลความออกให้เสมือนจดลงแล้วผู้ชำนาญภาษาไทยเอาความนั้นเรียบเรียงแต่งเป็นภาษาไทยให้ถ้อยคำและสำนวนความเรียบร้อยอีกชั้นหนึ่ง เพราะฉะนั้นจึงต้องมีผู้ทรงความสามารถ เช่นกรมพระราชวังหลังและเจ้าพระยาคลัง(หน) เป็นต้น จนเมื่อชั้นหลังสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เป็นผู้อำนวยการแปล ท่านผู้อำนวยการบางทีจะไม่ได้เป็นผู้แต่งภาษาไทยเองทุกเรื่อง แต่เห็นจะต้องสันนิษฐานทั่วทั้งแก๊ไขทั้งข้อความและถ้อยคำที่แปลอยู่มาก ข้อนี้พึงสังเกตได้ในบรรดาหนังสือเรื่องพงศาวดารจีนที่แปลนั้น ถ้าเป็นเรื่องที่ผู้มีบันดาคักดีสูงอำนวยการแปล

¹ สากลสุทธกร, 26 กรกฎาคม 2468, หน้า 11, ไม่โครฟิล์ม.

สำนวนมักคิดว่าเรื่องที่บุคคลสามัญแปล แต่สำนวนแปลคงจะไม่สู้ตรงกับสำนวนที่แต่งไว้ในภาษาจีนแต่เดิม เพราะผู้แปลมิได้รู้สันตติทั้งภาษาจีน และภาษาไทย รวมอยู่ในคนเดียวเหมือนเช่นแปลหนังสือฝรั่งกันทุกวันนี้

จากคำกล่าวข้างต้นทำให้เห็นได้ว่าการแปลเรื่องจีนในยุคแรกๆ คงจะมีปัญหาอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะเรื่องสามก๊กที่แปลในสมัยรัชกาลที่ 1 แม้จะมีผู้ให้ความเห็นว่ามิชอบ ขาดตกบกพร่องอยู่มาก ดังที่วรรณไว พัดโนทัย กล่าวไว้ว่า “น่าเสียดายที่การแปลครั้งแรกนั้น มีข้อขาดตกบกพร่องอยู่มาก ทั้งในด้านคำแปล ตลอดจนชื่อบุคคล สถานที่ วัฒนธรรม ถ้อยคำสำนวนและการเดินเรื่อง”² แต่ลักษณะและวิธีการตลอดจนสำนวนการแปลแปลเรื่องสามก๊กก็ได้กลายเป็นแบบอย่างในการแปลเรื่องจีนที่ยึดถือมาโดยตลอด ดังนั้นจึงเห็นว่าควรระก่กล่าวถึงลักษณะการแปลและวิธีแปลเรื่องสามก๊กโดยละเอียด เพื่อให้สามารถเข้าใจลักษณะและวิธีการแปลในยุคนี้ตลอดจนยุคหลังๆ ได้ชัดเจนขึ้น

ดังได้กล่าวแล้วว่า การแปลเรื่องจีน (รวมทั้งสามก๊ก) ในยุคต้นต้องอาศัยผู้ทำหน้าที่แปลสองฝ่าย คือ ผู้ชำนาญภาษาไทยและผู้ชำนาญภาษาจีน ทั้งนี้เพราะไม่มีผู้ที่ชำนาญภาษาไทยและภาษาจีนอยู่ในตัวคนเดียวกัน สำหรับผู้รู้ฝ่ายจีนนั้น สังข์ พัดโนทัย ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า

จีนฮกเกี้ยนคงจะทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการ เพราะชื่อบุคคลและสถานที่ต่างๆ ที่ถอดเสียงจากอักษรจีนออกมา ล้วนเป็นเสียงจีนฮกเกี้ยนเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นคงจะมีจีนแต้จิ๋ว แคะ กวางตุ้ง และไหหลำ เป็นคณะบรรณาธิการในการแปลด้วย และท่านบรรณาธิการก็คงจะตรวจตราไม่ทั่วถึง ชื่อบุคคลและสถานที่ในสามก๊กที่แปลจึงสับสนอลหม่านมาก ข้ำรายคณะผู้แปลคงจะมีความรู้เกี่ยวกับศัพท์แสงที่ใช้ในภาษาไทยไม่เพียงพอ ตอนไหนที่แปลยาก เลยไม่แปลเลยเลย หรือแปลแบบคลุมๆ ไปแทบจะจับความมิได้...³

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราวรรณภาพ, เรื่องเดิม, หน้า 11

² วรรณไว พัดโนทัย, 2538, “คำนำในการพิมพ์ครั้งแรก,” สามก๊กฉบับแปลใหม่ เล่ม 1, ไม่มีเลขหน้า.

³ สังข์ พัดโนทัย, 2529, “คำนำของผู้แต่ง,” ใน พิชัยสงครามสามก๊ก, หน้า (3)-(4).

แต่ความบกพร่องหรือความผิดพลาดจากฉบับเดิมในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น หลายส่วนมีความเป็นไปได้ว่าเป็นเจตนาของผู้เรียบเรียงมากกว่า ดังที่ มาลินี ดิลกวนิชได้ให้ความเห็นว่าเรื่องสามก๊กในภาษาไทยนั้น “เป็นงานดัดแปลงสร้างสรรค์มากกว่าที่จะเป็นเพียง ‘งานแปล’ อย่างที่เข้าใจกัน”¹ โดยมุ่งหวังให้เป็นงานเขียนร้อยแก้วที่สอดคล้องกับรูปแบบการเขียนร้อยแก้วที่มีใช้อยู่ขณะนั้น

เพราะตั้งใจจะให้ป็นงานเขียนร้อยแก้วจริงๆ ซึ่งเหมาะกับการเขียนเรื่องพงศาวดาร การบันทึกพงศาวดารในอดีตก็ใช้การประพันธ์ระเภทร้อยแก้วเพียงอย่างเดียว จึงไม่น่าสงสัยเลยว่าประเพณีแห่งวรรณกรรมไทยมีอิทธิพลต่อการเลือกรูปแบบการประพันธ์ของผู้แปลไทย และแม้ว่าเรื่องสามก๊กจะเป็นงานแปลก็ตาม แต่ผู้แปลมีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์ดัดแปลงให้เรื่องแปลอย่างสามก๊กเข้าถึงคนไทยได้อย่างแนบเนียนกลมกลืน อันเป็นผลสำเร็จที่น่ายกย่อง ... ได้รับการยกย่องว่าเป็นวรรณกรรมประเภทนิทานร้อยแก้วที่ดีเยี่ยมที่สุดของไทย²

นอกจากนี้สมบัติ จันทรวงศ์³ ยังให้ความเห็นว่า ความคลาดเคลื่อนต่างๆ ที่มีอยู่ค่อนข้างมากในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) น่าจะมีใช้เกิดจากความผิดพลาดหรือความไม่รู้ของผู้แปลทั้งหมด แต่บางส่วนน่าจะเกิดจากความงุนงงหรือด้วยเหตุผลทางการเมืองของผู้แปลรวมอยู่ด้วย “ที่ดูเหมือนว่าจะมีความสำคัญลึกซึ้งที่สุดในกระบวนการดัดแปลงสามก๊กฉบับภาษาจีนให้เป็นฉบับภาษาไทยอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงแนวความคิดในเนื้อหาให้เป็นไทย”⁴

กล่าวเฉพาะในด้านของการแปลและดัดแปลงสร้างสรรค์ ผู้แปลสามก๊กจะใช้วิธีการที่สำคัญ คือ

1. ถอดความจากฉบับภาษาจีน โดยใช้ผู้รู้ภาษาจีนซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นจีนฮกเกี้ยนและจีนแต้จิ๋ว ดังนั้นในส่วนของวิสามานยนามอันได้แก่ชื่อตัวละคร ชื่อสถานที่สำคัญ ชื่อ

¹ มาลินี ดิลกวนิช “เอกลักษณ์ไทยในสามก๊ก : รูปแบบการประพันธ์” วารสารธรรมศาสตร์. 13 (2) 125 ; มิถุนายน 2527.

² แหล่งเดิม.

³ สมบัติ จันทรวงศ์, 2538, ความหมายทางการเมืองของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน), หน้า 19–25.

⁴ แหล่งเดิม, หน้า 21.

เรียกตำแหน่งทางราชการ ตลอดจนวิสามานยนามปลีกย่อยอื่นๆ ผู้ถอดความจึงถอดเป็นสำเนียงฮกเกี้ยนและแต้จิ๋วเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นก็อาจมีสำเนียงอื่นๆ ปะปนอยู่บ้าง ความคลาดเคลื่อนในส่วนนี้จึงเกิดจากเหตุผลอย่างน้อย 2 ประการ คือ ผู้ถอดความถ่ายทอดวิสามานยนามเหล่านี้ด้วยสำเนียงของตนเองประการหนึ่ง และความสามารถในการใช้คำภาษาไทยแทนสำเนียงภาษาจีนที่ถอดออกมาอีกประการหนึ่ง

สำหรับในส่วนของเนื้อเรื่อง แม้จะมีความคลาดเคลื่อนอยู่บ้าง แต่ก็เชื่อว่าน่าจะเป็นความคลาดเคลื่อนในส่วนปลีกย่อยในขณะที่เค้าโครงเรื่องหลักจากฉบับภาษาจีนอย่างครบถ้วน

2. การเรียบเรียง อาจถือได้ว่าเป็นขั้นตอนที่ทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนจากต้นฉบับเดิมมากที่สุด อันเนื่องมาจากเหตุผลดังกล่าวแล้วข้างต้น ในการเรียบเรียงนั้น มาลินี ดิลกวนิช¹ ให้ความเห็นว่า การเรียบเรียงของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้เปลี่ยนแปลงฉบับภาษาไทยให้แตกต่างไปจากฉบับภาษาจีน 4 ประการด้วยกัน คือ

2.1 ลักษณะการใช้รูปแบบคำประพันธ์ ซึ่งใช้ร้อยแก้วล้วน

2.2 การนำเสนอเรื่องและเทคนิคการเล่า

2.3 การใช้สำนวนภาษา

2.4 สารสำคัญอันเกี่ยวกับความคิดและปรัชญาความเชื่อ

ลักษณะที่เด่นในการเรียบเรียง “สามก๊ก” ฉบับภาษาไทยดังกล่าวนี้ ได้กลายเป็นแบบแผนในการแปลและเรียบเรียงเรื่องจีนในยุคหลัง ๆ ตลอดมา ซึ่งแม้ว่าในยุคหลังๆ จะมีผู้พยายามแปลเรื่องจีนประเภทนี้โดยรักษารูปแบบตามต้นฉบับเดิม แต่ก็ไม่ได้รับความนิยมมากนัก จึงอาจกล่าวได้ว่าวิธีการในการแปลและเรียบเรียงสามก๊กของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) จึงเป็นวิธีการที่ผู้แปลเรื่องจีนในยุคหลังๆ (รวมทั้งผู้แปลไซอิ๋วในยุคเดียวกันด้วย) ต่างยึดถือเป็นแบบอย่างจนกลายเป็นขนบของงานเขียนร้อยแก้วประเภทอิงพงศาวดารทั้งที่เป็นเรื่องอิงพงศาวดารจีนและเป็นเรื่องแต่งอิงพงศาวดารของนักเขียนไทย แต่ก็ยากที่จะมีเรื่องใดสามารถทำได้ดีเท่าสามก๊ก

¹ มาลินี ดิลกวนิช, 2527, *เรื่องเดิม*, หน้า 125.

นอกจากนี้ เรื่องเงินที่แปลตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 เป็นต้นมานั้น ยังมีวิธีการแปลตามแบบสามก๊กอย่างเห็นได้ชัด คือจะแบ่งเป็นผู้แปลอันได้แก่คนจีนฝ่ายหนึ่ง และฝ่ายที่เป็นผู้อุปถัมภ์การแปลซึ่งน่าจะเป็นผู้เรียบเรียงด้วยอีกฝ่ายหนึ่งมาบ้างน้อยบ้างตามความเหมาะสม โดยเฉพาะในการแปลเรื่องเสียดก๊กในสมัยรัชกาลที่ 2 ที่มีคณะผู้แปลถึง 12 คน ในจำนวนนี้มีชาวจีนที่เป็นข้าราชการชั้นสูงถึง 2 คน เป็นอย่างน้อย คือ พระยาโชฎิกกราชเศรษฐี และพระทองหล่อ

การแปลเรื่องเงินตั้งแต่ พ.ศ.2411 เป็นต้นมา ก็ยังคงยึดแนววิธีการแปลและการเรียบเรียงของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) คณะผู้แปลและเรียบเรียงก็ยังคงประกอบด้วยชาวจีนที่ทำหน้าที่แปลจากต้นฉบับภาษาจีน และผู้เรียบเรียงภาษาไทยที่ทำหน้าที่เรียบเรียงถ้อยคำสำนวนให้สละสลวยโดยยึดแบบการใช้สำนวนภาษาของสามก๊กเป็นหลัก ตัวผู้อุปถัมภ์หรืออาจจะมีส่วนในการเรียบเรียงด้วยนั้น ในระยะแรกๆ จะเป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่ คือ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์และเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี ในระยะหลังก็มีพระโสภณอักษรกิจ (เล็ก สมิตสิริ) อีกคนหนึ่ง ในส่วนของคณะผู้แปลก็มีผู้รู้ชาวจีน ซึ่งมีทั้งชาวจีนเป็นข้าราชการอย่างหลวงพิชัยวาริ หลวงพิพิธภักดีวิจารณ์ และขุนจินภาคบริวาร (โชว คั่นฉือ)¹ และที่เป็นสามัญชนอย่างเช่น จินบันกิม จินเพง จินโต นายหยอง และนายติน เป็นต้น ครั้นในราวสมัยรัชกาลที่ 6 เริ่มมีการแปลโดยผู้แปลและเรียบเรียงเป็นคนๆ เดียวกัน บ้างแล้ว เช่น นายชัชเชียมตันเวชกุล นายเชียวสุดเส็ง สีนุญเรื่อง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2464 แม้จะมีความเป็นไปได้ที่ผู้รู้ภาษาจีนย่อมมีเพิ่มขึ้น แต่การแปลเรื่องเงินยังคงยึดขนบการแปลสามก๊กเป็นแบบอย่างเคร่งครัด ขณะเดียวกัน เมื่อการจุดประสงค์ของการแปลได้เปลี่ยนไปจากเดิม การทำงานที่ต้องแข่งขันกับเวลาก็ทำให้ความประณีตในการแปลและเรียบเรียงเริ่มลดลงอย่างเห็นได้ชัด ทำให้เรื่องเงินหลายเรื่องจึงไม่ได้รับความนิยมจากผู้อ่านเทียบเท่าสามก๊กและลักษณะที่ว่่านนี้ก็ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในยุคหลัง

3.3 จุดมุ่งหมายในการแปล

การแปลเรื่องเงินในยุคนี้จะมีจุดประสงค์ในการแปลที่เปลี่ยนไปจากการแปลใน

¹ ดูรายละเอียดใน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2534, เรื่องเดิม, หน้า 4.

สมัยรัชกาลที่ 1 และ 2 อย่างเห็นได้ชัด ในขณะที่การแปลเรื่องจีนในสมัยรัชกาลที่ 1 และ 2 สมเด็จพระปรมัยยิกานุภาพทรงสันนิษฐานว่าทำให้แปลนั้น “เพราะทรงพระราชดำริเห็นว่า เปนหนังสืออันสมควรแปลไว้เพื่อเป็นประโยชน์ราชการบ้านเมือง”¹ ส่วนในคำนำของ กรมศิลปากรในหนังสือเรื่องสามก๊กฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2516 ก็ได้สันนิษฐานจุดประสงค์ในการ แปลเรื่องสามก๊กไว้ว่า

เคยฟังเล่ากันมาว่า ท่านผู้ใหญ่แต่ก่อนนิยมนำสามก๊ก อิงท่านผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง รบทัพจับศึกด้วยแล้ว ว่ากันว่าถือเป็นหนังสือสำคัญเรื่องหนึ่งที่จะต้องอ่านและรู้ไว้ เพราะนับถือกันว่าเป็นเรื่องให้ความรู้และแง่คิดในกลยุทธ์และยุทธวิธีต่างๆ ดู เหมือนตอนที่ย่านกันสนุกสนานมากก็เห็นจะเป็นตอนสุมาลิ้กับขงเบ้งช้อนกลศึก กัน ที่จำกันได้มากก็คือตอนที่ขงเบ้งถอยทัพไม่ทันจึงใช้กลยุทธ์เปิดประตูเมืองแล้ว แต่งตัวขึ้นได้ดกระจับป้ออยู่กับเด็ก 2 คนบนหอรบ ทำทีลวงสุมาลิ้ให้ถอยทัพ ตรงนี้ รู้สึกว่าคล้ายกับคราวเจ้าพระยาจักรีและเจ้าพระยาสุรสีห์ลวงอะแซหุ่นกี้เมื่อตั้ง รักษาเมืองพิษณุโลกในปลาย พ.ศ.2318²

ขวัญติ อัดตวาวุฒิชัยก็ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายไว้ในทำนองเดียวกันว่า

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงให้ไวทยัตต์ในเรื่องควาวัวตว่าตนรู้กลยุทธ์ใน สามก๊กอย่างทะลุปรุโปร่ง การที่ทรงเขียนว่า “ทั้งพิชัยสงครามสามก๊กเรียนไว้ในอก สาราพัต” แสดงว่าบุคคลในสังคมไทยต้นรัตนโกสินทร์ระดับที่ต้องรับผิดชอบการอยู่รอด และความมั่นคงของประเทศนั้น มองสามก๊กและวรรณกรรมจีนเรื่องอื่นไปในแง่ของ พิชัยสงคราม และการบ้านการเมืองมากกว่าการอ่านเล่นเพื่อความสนุกสนาน³

จะอย่างไรก็ตามสมบัติ จันทรวงศ์⁴ ให้ความเห็นว่า การแปลสามก๊กไม่ได้มี

¹ แหล่งเดิม, หน้า 3.

² กรมศิลปากร, 2516, “คำนำ” สามก๊ก, หน้า ช-ฉ.

³ ขวัญติ อัดตวาวุฒิชัย, 2528, “อิทธิพลของวรรณกรรมจีนและสังคมไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์,” หน้า 21. (อ้างใน สมบัติ จันทรวงศ์, 2538. ความหมายทางการเมืองของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน), หน้า 24.)

⁴ สมบัติ จันทรวงศ์, 2538, ความหมายทางการเมืองของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน), หน้า 25.

จุดมุ่งหมายจำกัดอยู่เฉพาะที่จะให้เป็นตำราพิชัยสงครามเท่านั้น แต่ยังมีเจตนาทางการเมืองแอบแฝงอยู่ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ผู้เรียบเรียงได้ตัดตอนหรือเปลี่ยนแปลงรายละเอียดบางประเด็นซึ่งสมบัติ จันทรวงศ์ ให้ความเห็นว่า

เนื้อหาของสามก๊กที่ถูกกำหนดมาแล้วอย่างค่อนข้างจะตายตัว บังคับให้ผู้อ่านวงการแปลสามก๊กของไทยเลี้ยวไม่ได้ที่จะต้องกล่าวถึงเรื่องที่น่าจะมีความอ่อนไหวอย่างมากต่อชนชั้นนำของไทยในสมัยนั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ของราชวงศ์ ความจงรักภักดีที่บุคคลควรจะมีให้ต่อตัวสถาบันหรือต่อบุคคล เมื่อไรบุคคลจึงควรจะสละความจงรักภักดีที่มีต่อบุคคล คุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นเจ้านาย ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกษัตริย์กับนายทัพ เหตุผลในการตั้งตัวเป็นใหญ่ ฯลฯ¹

นอกจากเรื่องสามก๊กแล้ว วรรณกรรมจีนเรื่องอื่นๆ ที่แปลขึ้นในยุคแรกๆ ก็น่าจะถือได้ว่ามีจุดประสงค์ในทำนองเดียวกัน อย่างเรื่องเลียดก๊กที่แปลในสมัยรัชกาลที่ 2 ก็เน้นการทำสงครามแย่งชิงอำนาจระหว่างอาณาจักรต่างๆ ที่เต็มไปด้วยการใช้กลยุทธ์และตำราพิชัยสงคราม เรื่องไซ่หนิงที่แปลราวเดียวกับสามกัวยิ่งดูเหมือนว่าจะคล้ายคลึงกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์สมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ค่อนข้างมาก ก็น่าที่จะมีจุดประสงค์ในการแปลที่เป็นไปในทางการเมืองเพื่อยืนยันความชอบธรรมในการตั้งตัวเป็นใหญ่ของรัชกาลที่ 1 ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นไปในลักษณะที่ต้องการยืนยันความเป็นผู้นำที่ไม่จำเป็นต้องผ่านการสืบสันตติวงศ์จากราชวงศ์เก่า โดยนำเอาการสถาปนาราชวงศ์อื่นของหลิวปัง (เล่าปัง) มาใช้ในการเปรียบเทียบ โดยที่แม้หลิวปังจะเป็นชนชั้นชาวนายากจน แต่ก็เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติสำคัญของความเป็นผู้นำ คือ การรู้จักใช้คน ทำให้สามารถเอาชนะคู่แข่งชั้นทางการเมืองคนสำคัญคือฉวป้ออ่องสถาปนาราชวงศ์ฮั่นได้สำเร็จ

นับแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา จุดประสงค์ในการแปลเรื่องจีนก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากสภาพทางสังคมและการเมืองขณะนั้นไม่มีเหตุการณ์ที่จำเป็นจะต้องอ่านหรือศึกษาเรื่องจีนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะในด้านสงครามกับพม่า

¹ สมบัติ จันทรวงศ์, 2538, เล่มเดิม, หน้า 25.

ที่สิ้นสุดลงหลังจากที่พม่าถูกอังกฤษยึดครอง ส่วนในทางการเมืองก็มีความมั่นคงแล้ว ไม่จำเป็นต้องใช้ “วรรณกรรม” เป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่นคงต่อไป

นอกจากนั้นแล้ว การที่มิชชันนารีได้รับการศึกษามากขึ้นอันเนื่องมาจากการรับอารยธรรมตะวันตก และความก้าวหน้าทางด้านการพิมพ์หนังสือที่มีการพิมพ์เรื่องจีนเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ.2408 กระบวนการเสพวรรณกรรมก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไป ความนิยมในวรรณคดีร้อยแก้วเริ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด จุดมุ่งหมายของการแปลและพิมพ์เรื่องจีนในยุคนี้จึงเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมี 2 ประการที่สำคัญ คือ

1. มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความรู้ ทั้งผู้แปลและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแปลจำนวนไม่น้อยมีความเห็นว่า เรื่องจีนที่แปลเป็นภาษาไทยนั้นแม้จะเป็นไปในลักษณะของนิยายหรือนวนิยาย แต่เนื้อหาสาระก็น่าจะเป็นเรื่องที่ให้ความรู้เพิ่มพูนสติปัญญาไปพร้อมๆ กันด้วย ด้วยดังที่ปรากฏในต้นเรื่องชั้นถึงหงอเต๋ว่า “ฯพณฯ สมุหกลาโหม บัญชาให้แปลพงศาวดารจีนตอนหนึ่งต่อซุ่ยถึงลงมา ชื่อชั้นถึงหงอเต๋ เป็นภาษาไทยไว้สำหรับผู้สนใจอยากรู้อยากฟังเรื่องราวพงศาวดารประเทศต่างๆ”¹ หรือเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้จัดพิมพ์เรื่องนำข้อที่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์อานวยการแปลว่า “มีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาทดำรัสสั่งพระเจ้าราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นอักษรสาส์นโสภณ จางวางกรมอาลักษณ์และกรมจัดพิมพ์ ให้ลงพิมพ์เรื่องนำข้อ ... เพื่อไว้สำหรับอ่านให้เจริญเรื่องปัญญาความคิดสืบไป ได้ลงพิมพ์ ณ โรงพิมพ์หลวง ในพระบรมมหาราชวัง”²

2. มีจุดมุ่งหมายเพื่อความบันเทิง ถือได้ว่าเป็นจุดมุ่งหมายหลักของการแปลในยุคนี้ ทั้งนี้เพราะโดยเนื้อหาของเรื่องที่แปลก็จัดเป็นเรื่องที่ให้ความบันเทิง ดังที่ผู้แปลเรื่องซ้องกั๋งกล่าวไว้ในต้นเรื่องว่า

วันศุกร์ เดือนสี่ แรมห้าค่ำ จุลศักราชพันสองร้อยยี่สิบเก้า เกาะนพคก ฯพณฯ ที่สมุหพระกลาโหม มีพระประสาทสั่งให้แปลพงศาวดารมีตอนหนึ่งชื่อ ‘จุยฮือ’ คือ ซ้องกั๋งออกเป็นคำไทยไว้เป็นเรื่องชาวบ้าน อ่านฟังเล่นเหมือนเล่านิทาน³

¹ สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์, 2511, ชั้นถึงหงอเต๋ เล่ม 1, หน้า 1.

² สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์, 2508, นำข้อ เล่ม 1, หน้า 1-2.

³ สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์, 2514, ซ้องกั๋ง, หน้า 1.

ที่เป็นนี้เพราะในหลายๆ เรื่องนั้นผู้แปลยึดถือเป็นเพียงเรื่องอ่านเล่นเท่านั้น ดังใน
ต้นเรื่องนำปักษ์ทองว่า

หลวงพิศาลศุภผลจ้างจันจูปั่นกิมแปลเรื่องนำปักษ์ทองออกจากคำจีนเป็นคำไทย
ครั้นพิจารณาดูก็เห็นว่า หนังสือนำปักษ์ทองฉบับนี้ต่อกับเรื่องหงอได้ จึงให้แปลต่อไป
เป็นเรื่อง แต่ความในน้ำปักษ์นั้น เป็นที่กล่าวสรรเสริญทหารซึ่งช่วยปราบปรามรักษา
แผ่นดินเป็นทอดเป็นตอนไป ว่าด้วยอิทธิฤทธิ์ทหารเหล่านั้นก็เกินพงศาวดารจีน ที่
กล่าวมาแล้วนั้นคล้ายไปข้างห้องสิน ด้วยนักปราชญ์ที่แต่งหนังสือจีนเพิ่มเติมลงไว้
สำหรับเล่นwitzให้ครึกครื้น ถ้าจะอ่านฟังเล่นก็เหมือนเรื่องนิยาย ข้อความหาเป็น
การที่จะประดัดสติปัญญาไม่ ข้อนี้ท่านผู้อ่านอย่าได้ติเตียนเลย¹

จะเห็นได้ว่า ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา จุดมุ่งหมายในการแปลและพิมพ์
เรื่องจีนนั้นได้เปลี่ยนไปแปลเพื่ออ่านหรือฟังให้เกิดทั้งสติปัญญา ความรู้ และความบันเทิง โดย
เห็นว่าเรื่องจีนที่แปลนั้นเป็นเรื่องนิยายอ่านเล่น เพียงแต่เป็นนิยายที่เกี่ยวกับพงศาวดารจึง
น่าจะเป็นประโยชน์ในทางปัญญา ความรู้ และความคิดด้วย

3.4 ลักษณะเนื้อหา

ลักษณะเนื้อหาของเรื่องจีนที่แปลเป็นภาษาไทยส่วนใหญ่แล้วก็คือนวนิยายอิง
ประวัติศาสตร์จีน ขวัญติ อัดตวาวูฉี² ได้แบ่งเรื่องจีนเหล่านี้ออกได้เป็น 4 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 เป็นวรรณคดีอิงประวัติศาสตร์ชั้นเอก เช่น เรื่อง สามก๊ก และ ซ้องกั๋ง
สามก๊กนั้นเด่นที่เขียนด้วยภาษาสามัญ ศัพท์ไม่สูงนัก ผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาสูงก็สามารถอ่าน
ได้ ทำให้เป็นที่นิยมอย่างกว้างขวาง ในขณะที่ซ้องกั๋งบรรยายตัวละครได้ดีกว่าสามก๊ก แต่คน
ไม่นิยมมากนักเพราะใช้ภาษาสูงมาก

ระดับที่ 2 เป็นวรรณคดีอิงประวัติศาสตร์ที่การเขียนและเรียบเรียงเป็นรองระดับ
แรก ได้แก่เรื่องตั้งจิ้น ขววยัก ฯลฯ

¹ หลวงพิศาลศุภผล, 2513, นำปักษ์ทอง เล่ม 1, หน้า 1.

² ขวัญติ อัดตวาวูฉี, "วิวัฒนาการของวรรณกรรมจีนในวรรณกรรมไทย จาก 'สามก๊ก' ถึง 'อยู่กับกั๋ง' ในโลกนักเขียน. ม.ป.ป. หน้า 59-60.

ระดับที่ 3 เป็นเรื่องอิงประวัติศาสตร์ที่เล่ากันต่อๆ มา ไม่มีใครทราบผู้เขียนที่แท้จริง การเขียนก็ให้มีพระเอกนางเอก พอเทียบได้กับกลอนตลาดของไทย เรื่องระดับนี้ได้แก่ หงอढ़ บัวฮวยเหลา โหงวฮั่วเพงไซ ฯลฯ

ระดับที่ 4 เป็นเกร็ดพงศาวดารที่แปลออกเป็นภาษาไทยแล้วนับร้อยเรื่องต้นฉบับเรื่องเดิมอาจมีอยู่จริง แต่เมื่อแปลแล้วคงจะมีการเสริมต่อให้เนื้อหาโลดโผนสนุกสนานยิ่งขึ้น

ลักษณะเนื้อหาของเรื่องจีนที่แปลตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 เป็นต้นมาจนถึงช่วงก่อนที่จะมีการตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ อาจแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ลักษณะเนื้อหาที่อิงพงศาวดารได้ค่อนข้างตรงกับข้อเท็จจริง เป็นเรื่องที่แต่งได้สมจริงมากกว่า ไม่ค่อยมีการกล่าวถึงของวิเศษ อธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์มากนัก ตัวละครก็มักจะเป็นบุคคลที่มีอยู่จริงในประวัติศาสตร์ หรือหากเป็นตัวละครที่สร้างขึ้นก็สามารถสร้างได้สมจริงมากกว่า เรื่องในกลุ่มนี้ที่เด่นที่สุด คือ สามก๊ก ซึ่งยง อิงควทย์¹ กล่าวว่าเนื้อหาความจริงอยู่ถึง 30 ส่วน ที่เหลือเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นเอง นอกจากนี้ก็มีไซฮั่น เสียดก๊ก ซ้องกั๋ง และซุยกั๋ง เป็นต้น เค้าโครงเรื่องของเรื่องในกลุ่มนี้จึงมักเล่าเรื่องตามเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์

กลุ่มที่ 2 ลักษณะเนื้อเรื่องที่เน้นพฤติกรรมและวีรกรรมของตัวละครเอกเป็นสำคัญ เนื้อหาของเรื่องในกลุ่มนี้จะเน้นไปที่พฤติกรรมของตัวเอกอันถือได้ว่าเป็นวีรกรรมที่พึงยกย่อง ตัวเอกของเรื่องในลักษณะนี้มักเป็นขุนนาง แม่ทัพคนสำคัญ นายทหาร หรือไม่กี่เป็นขุนนางทั้งฝ่ายขุนที่มีชีวิตอยู่จริงในยุคต่างๆ (โดยมากจะเน้นที่ฝ่ายขุนมากกว่า) เรื่องในลักษณะนี้จะมีการแต่งเติมเสริมต่อเรื่องราวของบุคคลจริงให้พิสดารออกไปเพื่อให้เห็นถึงวีรกรรมของบุคคลเหล่านั้น เข้าใจว่าที่มาของเรื่องในลักษณะนี้ก็คือนิทานและบทกวี ซึ่งนิยมเล่าหรือแสดงเกี่ยวกับวีรกรรมที่เลื่องลือของบุคคลเหล่านั้น เรื่องที่มีเนื้อหาในลักษณะนี้ เช่น ซวยงัก ซึ่งแสดงถึงวีรกรรมของงักฮุยแม่ทัพคนสำคัญของราชวงศ์ซ้อง ชียินก๊วยเจ๋งดั่ง และ ชิเตงซันเจงไซ อันเป็นเรื่องราวของแม่ทัพชียินก๊วยและบุตรชาย คือ ชิเตงซัน แม่ทัพคนกล้าสมัยต้นราชวงศ์ถัง เรื่องบูเช็กเทียนที่เน้นเรื่องราวของพระนางบูเช็กเทียนที่สามารถตั้งตนเป็นจักรพรรดินีได้สำเร็จในสมัยราชวงศ์ถังและขุนนางคู่บารมีของพระนางมาดามเต็กยิ่นเกียด และเรื่องราวเกี่ยวกับการ

¹ ยง อิงควทย์, 2530, “สามก๊กและสามก๊กเอียนหงี” ใน ยงนิพนธ์พจน์ไว้อานุสรณ์, หน้า 127.

ตัดสินคดีของเปาบุ้นจิ้น-เทพเจ้าแห่งความยุติธรรม ในเรื่องเปาเล่งถูกง้อ อัน เป็นต้น

กลุ่มที่ 3 ลักษณะเนื้อหาที่อาศัยเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในการดำเนินเรื่อง เรื่องในลักษณะนี้ไม่สามารถที่จะตรวจสอบได้ว่าตัวละครต่างๆ ที่กล่าวถึงนั้นมีตัวตนอยู่จริงในประวัติศาสตร์หรือไม่ เนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่องมักจะเริ่มด้วยเหตุการณ์ที่จักรพรรดิในราชวงศ์ใดราชวงศ์หนึ่งอ่อนแอหรือไร้คุณธรรมทำให้มีข้าศึกซึ่งจะเป็นชนเผ่าเร่ร่อนทางเหนือและตะวันตกเฉียงเหนือของจีนยกทัพมารุกราน เกิดมีคดี(ซึ่งมักจะเป็นเทพยดาที่เง็กเซียนฮ่องเต้ส่งลงมาจุติ)มาปราบข้าศึกผู้รุกรานจนพ่ายแพ้ไป เรื่องในลักษณะนี้มักจะมีตัวละครประเภทเทพยดาและเซียนรวมอยู่ด้วย โดยเทพยดาและเซียนจะเป็นผู้ช่วยสำคัญของฝ่ายพระเอกซึ่งเป็นนายทหารของจีน ในขณะที่ฝ่ายศัตรูซึ่งเป็นชนเผ่าอนารยชนผู้มารุกรานนั้นก็มักจะมีนักพรตเป็นผู้ช่วย เนื้อหาลักษณะนี้จะมีมากในเรื่องที่อิงเหตุการณ์ประวัติศาสตร์สมัยราชวงศ์ซ่ง ทั้งนี้เพราะในสมัยนี้เป็นยุคที่จีนต้องทำสงครามกับชนเผ่าต่างๆ เช่น มองโกล เชียงหนู เซียนเปย มากครั้งและยาวนานที่สุด นอกจากนั้นแล้วยังเป็นยุคที่มีการฟื้นฟูลัทธิขงจื้อ จึงมักให้ตัวละครนักพรตในลัทธิเต๋ากลายเป็นผู้ช่วยฝ่ายข้าศึก

เรื่องที่จัดในกลุ่มนี้ที่เห็นได้ชัดได้แก่ บั้วนฮวยเหลา โหงวโ้วเพงไซ โหงวโ้วเพงหน้า โหงวโ้วเพงปัก เป็นต้น

กลุ่มที่ 4 ลักษณะเนื้อเรื่องที่เน้นอิทธิทธิปาฏิหาริย์มากกว่าความจริงทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งมีความเกี่ยวข้องกับราชสำนักไม่ค่อยมากนัก เรื่องลักษณะนี้ที่แปลในช่วงก่อน 2464 พบเพียง 2 เรื่อง คือ ไคเก็ก และ ซื่ออิ้ว

เรื่องไคเก็กอาจมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ราชวงศ์จินอยู่บางส่วนในตอนท้ายๆ ซึ่งมีลักษณะเป็นกษัตริย์ในตำนาน เนื้อเรื่องของไคเก็กเริ่มจากกำเนิดของโลกและจักรวาลเรื่อยมาจนถึงกำเนิดของมนุษย์คนแรก การเริ่มมีมนุษย์อยู่รวมกันเป็นหมู่เหล่าเรื่อยมาจนถึงสามจักรพรรดิห้ากษัตริย์ จนกระทั่งถึงการสถาปนาราชวงศ์ฮั่นและราชวงศ์เซียงอันจัดอยู่ในยุคประวัติศาสตร์ของจีน

เรื่องซื่ออิ้ว มีเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เพียงว่าจักรพรรดิดังไทจงมีพระบรมราชโองการให้พระภิกษุรูปหนึ่งเดินทางไปอัญเชิญพระไตรปิฎกที่อินเดีย โดยที่เนื้อเรื่องส่วนใหญ่จะเล่าการเดินทางของพระถึงขำจ้งกับศิษย์ทั้งสาม คือ ชุนหงอคง(หรือเห้งเจีย) ตือโປຍกาย และซัวเจ๋ง ที่ต้องเผชิญกับมารร้ายในรูปร่างต่างๆ นับครั้งไม่ถ้วนจนสามารถฝ่าฟันอุปสรรค

อัญเชิญพระไตรปิฎกกลับเมืองจีนได้สำเร็จ เรื่องนี้ถือได้ว่าเป็นนวนิยายเชิง พุทธปรัชญาเรื่องสำคัญของจีน ดังที่ผู้แปลและเรียบเรียงได้สรุปเป็นโคลงไว้ตอนท้ายว่า

แปดสิบเอ็ดชุดต้อง	ตินแปล
วรรณเรียบเรียงกระแส	สดบ้าง
นายเล็กออกทุนแล	ลูสี่ เล่มนอ
จริงอยู่ธรรมที่อ้าง	อื่นนั้นโคมลอย

ไซอิ๋วถือเป็นนวนิยายคลาสสิกที่ได้รับการยกย่องจากนักวรรณคดีจีนเป็นอย่างสูงในระดับเดียวกับสามก๊กและซ้องกั๋ง

เป็นที่น่าสังเกตว่า นวนิยายจีนเอกของจีนที่แต่งขึ้นในสมัยราชวงศ์หมิงนั้นได้รับการแปลเป็นภาษาไทยถึง 3 เรื่อง คือ สามก๊ก ซ้องกั๋ง และไซอิ๋ว ยังคงเหลือเพียงเรื่องฉินผิงเหม่ยเพียงเรื่องเดียวที่ยังไม่มีการแปลในยุคนี้นี้

บรรณานุกรม

- กุหลาบ สายประดิษฐ์. 2500. “ในคัณนาคแห่งวรรณกรรมไทยได้สูญเสียอนิธิปไตยไปตัวหนึ่ง” ใน **ยาขอบอนุสรณ์**, หน้า 64–78. พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งนคร.
- ขวัญดี อัตตวาทิตชัย.ม.ป.ป. “วิวัฒนาการของวรรณกรรมจีนในวรรณกรรมไทย จาก ‘สามก๊ก’ ถึง ‘อยู่กับก๊’ ใน **โลกนักเขียน**. หน้า 57–75 . กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- คณะกรรมการดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือชุดภาษาไทย 2514. **ง่วนเฉียว เล่ม 1**. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- คณะกรรมการดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือชุดภาษาไทย. 2511. **ซันถัง หงอโต้ เล่ม 1**. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- คณะกรรมการดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือชุดภาษาไทย. 2514. **ซวยจ๊ก. เล่ม 1**. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- คณะกรรมการดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือชุดภาษาไทย. 2509. **น้ำซ้อง เล่ม 1**. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- คณะกรรมการดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือชุดภาษาไทย.2513. **น้ำป๊กซ้อง เล่ม 1**. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- จี วิลเลียม สกินเนอร์. 2529. **สังคมจีนในประเทศไทย:ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์**. พรณินัฉัตรพลรักษ์และคณะ(แปล). กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ชู่เหียน ตันเวชกุล. 2514. **ง่วนเฉียว**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย.
- ถาวร สิกขโกศล. 2538. “วรรณกรรมอันเนื่องด้วยเปาบุ้นจิ้นในภาษาไทย” ใน **เปาบุ้นจิ้นฉบับสมบูรณ์**. หน้า (10)-(20) กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- ทวีป วรดิกล.2523. **วิจารณ์งานกวีของจิตร ภูมิศักดิ์ และข้อเขียนอื่นๆ**. กรุงเทพฯ: ดอกแก้ว.
- ธนวนต์ จาตุประยูร. 2506. “เรื่องของหนังสือพิมพ์เมืองไทย เป็นบันทึกความทรงจำของผู้สนใจหนังสือพิมพ์คนหนึ่ง” ใน **อนุสรณ์งานศพนายอารีย์ ลีวีระ**. ไม่มีเลขหน้า.
- ธรรมเกียรติ กันธรี. 2529. “วรรณกรรมจีนในวรรณกรรมไทย” **ศิลปวัฒนธรรม**. 7(4) (กุมภาพันธ์): 18–22.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2527. **ปากไก่และใบเรือ**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.

ประจักษ์ ประภาพิตยากร. 2513. “วรรณกรรมจีนในภาษาไทย” **จันทร์เกษม**. พุศิจิกายน
– ธันวาคม

ประทีป ชุมพล “วัดพระเชตุพนกับการศึกษาด้านจารึก” **วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร**.
4-5 หน้า 113-130 ; ธันวาคม 2523-ธันวาคม 2525.

ประพัฒน์ มโนมัยวิบูลย์. 2510. **สามก๊ก: การศึกษาเปรียบเทียบ** วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

ปรียา บุญศิริ. 2529. “แนะนำวรรณคดีจีน” ใน **รวมบทความอารยธรรมตะวันออก**. หน้า
230-249. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระคลัง (หน), เจ้าพระยา. 2515. **สามก๊ก**. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: บรรณาการ.

มาลินี ดิลกนิษ. 2527. “เอกลักษณ์ไทยในสามก๊ก: รูปแบบการประพันธ์” **วารสาร
ธรรมศาสตร์**. 13(2) (มิถุนายน): 124-133.

ยง อิงคเวทย์. 2530. “สามก๊กจีและสามก๊กเอี้ยนหงิ” ใน **ยงนิพนธ์พจน์ไว้ อนุสรณ์**. หน้า
107-130. สุพรรณบุรี: ออฟเซตอาร์ตการพิมพ์.

ยศ วัชรเสถียร. 2506. **ความเป็นมาของการประพันธ์และนักประพันธ์ไทย**. พระนคร : แพรวพิทยา.

ยาขอบ. 2532. **บุปผาในกู่ทอง เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.

วรรณไว พัดโนทัย. 2538. **สามก๊กฉบับแปลใหม่ เล่ม 1**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ธรรมชาติ,

ศิริพร จิตะฐาน. 2523. **ทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทาน**. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์. 2514. **ซ้องกั๋ง เล่ม 1-2**. พระนคร: ศิลปาบรรณาการ,

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. 2534. “ตำนานหนังสือสามก๊ก” ใน
สามก๊ก. หน้า (1)-(64) กรุงเทพฯ: บริษัทโรงพิมพ์กรุงเทพ.

สมบัติ จันทวงศ์. 2538. **ความหมายทางการเมืองของสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง
(หน)**. กรุงเทพฯ: มติชน.

สังข์ พัดโนทัย. 2529. **พิชัยสงครามสามก๊ก เล่ม 1**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.

สิทธิ พินิจภูวดล และรัตนฤทัย สัจจพันธุ์. 2522. **วรรณคดีเปรียบเทียบ**. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- สืบแสง พรหมบุญ.2525. ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับไทย ค.ศ. 1282 - 1853. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- สุกัญญา ติระวณิช.2520. ประวัติการหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช (พ.ศ.2325-2475). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุกัญญา ติระวณิช. 2528. หมอบรัดเลย์กับการหนังสือพิมพ์แห่งกรุงสยาม. กรุงเทพฯ: มติชน.
- เสถียร จันทิมาธร. 2522. คนอ่านหนังสือ. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- เสลา เรขรุจิ. 2510. หนึ่งศตวรรษหนังสือพิมพ์ไทย. พระนคร: รวมสาส์น.
- หลวงสารานุประพันธ์. 2466. “นำของบรรณาธิการ.” *เสนาศึกษาและแพทยศาสตร์*. หน้า 779-780. 6 มิถุนายน.
- หวาง เหวินผิง.“ประวัติวรรณกรรมวิจารณ์จีนจากอดีตถึง ค.ศ.1840” *อักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร*. 11 (1): 7-28 : 2531.
- หอสมุดแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม หมายเลข ล. 108.
- หอสมุดแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม หมายเลข ล. 112.
- หอสมุดแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม หมายเลข ล. 113.
- หอสมุดแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม หมายเลข ล. 113.
- หอสมุดแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม หมายเลข ล. 114.
- หอสมุดแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม หมายเลข ล. 114.
- หอสมุดแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม หมายเลข ล. 116.
- หอสมุดแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม หมายเลข ล. 116.
- หอสมุดแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม หมายเลข ล. 14.
- หอสมุดแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม หมายเลข ล. 67.
- หอสมุดแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม หมายเลข ล. 67.
- หอสมุดแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม หมายเลข ล. 67.
- หอสมุดแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม หมายเลข ล. 95.
- หอสมุดแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม หมายเลข ล. 95.
- หอสมุดแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม หมายเลข ล.105. ม้วนที่ 1-6.
- หอสมุดแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม หมายเลข ล.108

หอสมุดแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม หมายเลข ล.110 ม้วนที่ 1-2.

หอสมุดแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม หมายเลข ล.118. ม้วนที่ 1-10.

หอสมุดแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม หมายเลข ล.123 ม้วนที่ 8-13.

หอสมุดแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม หมายเลข ล.76.

หอสมุดแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม หมายเลข ล.76.

อำไพ จันทรจิระ. 2516. วิวัฒนาการการพิมพ์หนังสือในประเทศไทย. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์วรรณศิลป์.

Lu Hsun. 1982. *A Brief History of Chinese Fiction*. Peking: Foreign Languages Press.